

وجیزه‌های در باب حرفه‌ای پویا و جهان شمول

نقدی بر کتاب ارزش‌ها و جذابیت‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی

• سید کاظم حافظیان رضوی^۱
کتابدار

کتاب سروکار دارم و در جایی کار خواهیم کرد که پر از کتاب است و از این حرف‌ها!

امروز پس از گذشت ۳۵ سال به‌عنوان کتابدار و دانش‌آموخته کتابداری و اطلاع‌رسانی در جمع دانشجویان این رشته در دانشکده‌هایی که گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دارند، حاضر می‌شوم تا درباره نقش و جایگاه تحصیل‌کردگان حوزه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران، جهان و عصری که اطلاعات در آن حرف اول را می‌زند، روشن‌گری کنم.

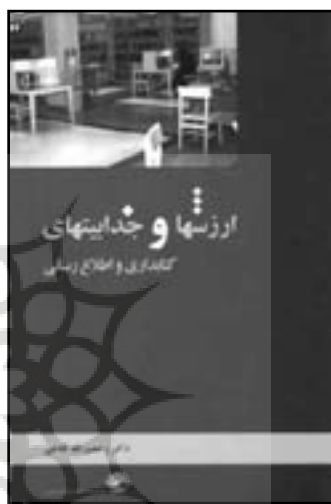
قبل از ورود به بحث اصلی که نقد کتاب است، دوست دارم به مواردی درباره وضع نشر آثار کتابداری و اطلاع‌رسانی اشاره‌ای داشته باشم.

خوشبختانه امروز (۱۳۸۸) حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی به یمن تلاش‌های ارزنده پنجاه‌ساله صاحب‌نظران حرفه‌ای دارای آثار ارزشمند و معتبر فنی و نظری، اعم از تألیف و ترجمه، است که ناقد در دو مقاله به سیر چاپ و نشر آنها پرداخته است (حافظیان رضوی، ۱۳۸۳؛ و ۱۳۸۷) و پیدایی ناشران فعال تخصصی مانند چاپار، کتابدار، دبیزش، کتابخانه ملی ایران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، خانه کتاب و پژوهشکده اطلاعات و مدارک علمی نیز نقش مهمی در نشر آثار این حوزه دارند.

ظهور پایگاه‌های اینترنتی، وبلاگ‌های تخصصی و بلاگرهای کتابداری و اطلاع‌رسانی نیز جای بسی خوشحالی از حضور فعال حرفه‌ای کتابداران دارد. انتشار چندین نشریه تخصصی معتبر کتابداری و اطلاع‌رسانی با مقالات قابل مذاکره در تألیف، ترجمه و نقد آثار، بالندگی حوزه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی را افزوده است. همچنین برگزاری سمینارها، نشست‌ها، کارگاه‌های آموزشی که به‌همت مؤسسات علمی - پژوهشی، انجمن‌ها، دانشگاه‌ها و نهادهای دیگر در سراسر کشور برگزار می‌شود و استقبال دانش‌ورزان کتابدار با ارائه مقالات، نشان‌دهنده جدی‌گرفتن این حرفه از سوی متخصصان در کشور ماست.

نشر دوجلدی و کامل دایرةالمعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی به‌همت کتابخانه ملی ایران و زیر نظر دکتر عباس حری، با همکاری بیش از دویست نفر از دانش‌آموختگان حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی و تألیف کتاب وزین فلسفه کتابداری و اطلاع‌رسانی به‌اهتمام استاد، خانم رها دوست، که ارزش جهانی دارد و باید به انگلیسی ترجمه شود، پاسخ‌متینی بود به مدعیان فقدان منابع علمی، اساسی و فلسفی کتابداری و اطلاع‌رسانی.

راه‌اندازی و تأسیس کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی بزرگ در کشور و همچنین مدیریت انواع کتابخانه‌ها از سوی دانش‌آموختگان

■ فتاحی، رحمت‌الله. ارزش‌ها و جذابیت‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی: بازشناسی مبانی ارزش‌های کتاب، کتابخانه و کتابداری در عصر جدید، تهران: کتابدار، ۱۳۸۸، شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۴۸۹-۰۶-۴

تابستان ۱۳۵۳، هنگامی که نام خود را در روزنامه اطلاعات جزء پذیرفته‌شدگان رشته کتابداری دانشگاه تهران بر دیوار دکه روزنامه‌فروشی مقابل باغ ملی مشهود دیدم، از خوشحالی در پوست نمی‌گنجیدم. با دوچرخه‌ام خود را به پادگان مشهد رساندم که این خبر خوش را قبل از همه به برادر بزرگ‌ترم، که دوران آموزشی سپاه دانش را برای خدمت در روستا می‌گذراند، بدهم. در عین حال مأموریت داشتم که چون عصر پنجشنبه بود، او را به منزل بیاورم. در راه بیشتر به‌جای دوچرخه و هدایت آن در خیابان‌های مشهد، در خیابان‌های تهران و دانشگاه تهران سیر می‌کردم، بگذریم.

شادی من با پرسشی ویژه که از طرف همه مطرح می‌شد، به چالشی پیچیده تبدیل شد، پرسشی که نه تنها از طرف افراد معمولی، بلکه حتی از طرف بستگان دانشگاهی هم بیان می‌شد! و از من انتظار پاسخی قابل قبول داشتند. پرسش این بود: خوب کاظم آقا، این رشته کتابداری که شما قبول شده‌ای، چیست؟! شما در آینده چه کاره می‌شوید؟ یعنی کتاب این قدر مهم است که دانشگاه دارد؟ و سوالاتی نظیر این.

بنده هم که در پاسخ‌گویی کم می‌آوردم - البته به آن جماعت - می‌گفتم: ببینید، من آنقدر کتاب دوست دارم که اصلاً برایم مهم نیست این رشته چیست، مهم این است که من در آینده همیشه با

**فتاحی کتابداری را
به‌عنوان رشته و
حرفه‌ای مبتنی بر کار
در کتابخانه، مطالعه و
تدریس در دانشگاه،
تفکر در خانه و
دانشگاه، جست‌وجو در
لابه‌لای اوراق، دفاتر
کاغذی و الکترونیکی
و از همه مهم‌تر تعامل
پیوسته با شاغلان در
داخل و خارج پذیرفته**

است

است. کتابدار جامعه را می‌شناسد و بر نیازهایش واقف است، دانش را می‌شناسد و بر انواع منابع دانش اشراف دارد. مهم‌ترین رسالتش این است که در خدمت توسعه جامعه است و حرفه‌ای مردمی به‌شمار می‌رود. کتابدار معتقد به آزادی‌های اساسی انسان است، و در مقابل قائل به تبعیض‌های قومی، طبقه‌ای، جنسیتی نیست. فلسفه و اصول و قواعد (موردقبول حرفه‌وی) جهانی است و همواره از جدیدترین فناوری‌ها برای کارکردهای خود و تحقق رسالت‌های حرفه‌ای بهره می‌گیرد. به همین دلایل، کتابداران از اثربخش بودن نقش خود در سعادت جامعه خرسندند (فتاحی، ۱۳۸۸، ص ۸۳).

پرداختن به نحوه تنظیم فصل‌ها و بخش‌ها، به‌ویژه عنوان‌های موردتوجه فتاحی را در دستور کار این نقد دارم و تک‌تک آنها را قابل بحث می‌دانم، ولی به‌دلیل تجزیه و تحلیل مباحث، لازم می‌دانم برای ورود به آنها در نقدی که مشخصاً برای چاپ در مجله وزین کتاب ماه کلیات که قاعدتاً خوانندگان آن باید دانشجویان، استادان و شاغلان حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی باشند، درباره گفته‌ها و نوشته‌های حرفه‌ای‌ها کمی تأمل داشته باشم. بنابراین دوست دارم با خاطره‌ای از استاد ایرج افشار درباره بیان نقش کتابداران از زبان استادی دیگر به نقد ورود کنم: «هیچ گاه یادم نمی‌رود که آن پیر بانوی فرانسوی مدرس رشته کتاب‌شناسی که نامش لوفیزامالکس (L.Malcles) بود؛ در نخستین درس خود برای بورسیه‌های کتابداری ممالک شرقی (تایلندی، هندی، افریقایی و ایرانی) که من جزو آنها بودم (۱۳۳۵) می‌گفت: پیش از اینکه به مباحث فنی برسیم، باید بدانید اگر کتابدار شده‌اید، برای این است که به خواننده و پژوهشگر کمک کنید. پس باید هر چه را می‌یابید و می‌دانید که در گوشه‌های کتابخانه هست آن را در اختیار آنها قرار بدهید. شما دربان و سرایدار آنجا نیستید. شما باید چون کلیدی برای در بسته باشید» (افشار، ۱۳۸۸، ص ۱۰۱). در ادبیات حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی، اشارات فراوانی از این دست وجود دارد

رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی، از موفقیت‌هایی است که در پرتو پی‌گیری کتابداران به محقق بودن عهده‌دارشدن مدیریت کتابخانه‌ها حاصل شد.

همه این تلاش‌ها نشان‌دهنده بالندگی رشته‌ای دانشگاهی است که تحولات خود را در ایران مدیون عزیزی است که با درایت و پشت‌کار سهم خود را در ریشه‌دارشدن و تناوری و طراوت درخت کتابداری و اطلاع‌رسانی ادا کردند.

این مقدمه را بدان جهت آوردم تا وارد معرفی و نقد اثری شوم که در سال ۱۳۸۸، یعنی پایان چهلیمین سال تأسیس رشته دانشگاهی کتابداری در ایران، از سوی یکی از برجسته‌ترین دانش‌آموختگان این رشته برای معرفی تألیف شده است.

رحمت‌الله فتاحی از جمله کتابدارانی است که آشنایی او با کتابداری و اطلاع‌رسانی به خواندن درس و دادن امتحان و گرفتن نمره قبولی و بعد هم تهیه پایان‌نامه و گرفتن مدرک و بورس و در آخر هم دکترشدن و به معاینه و درمان درد دل دانشجویان محدود نمی‌شود.

فتاحی کتابداری را به‌عنوان رشته و حرفه‌ای مبتنی بر کار در کتابخانه، مطالعه و تدریس در دانشگاه، تفکر در خانه و دانشگاه، جست‌وجو در لابه‌لای اوراق، دفاتر کاغذی و الکترونیکی و از همه مهم‌تر تعامل پیوسته با شاغلان در داخل و خارج پذیرفته است. بنابراین هرچه در این مسیر گام برداشته، یعنی تحصیل، تدریس، مدیریت، تألیف و ترجمه، بیشتر به راهی که طی کرده، ایمان آورده تا جایی که در پایان کتاب خود که بیشتر به محتوای آن خواهیم پرداخت، می‌نویسد: کتابداری حرفه‌ای است علمی، فرارشته‌ای، با پیشینه‌ای تاریخی و در عین حال پویا، در خدمت جامعه، ارزشمند و جذاب، زیرا اطلاعات و دانش همه ملت‌ها، همه علوم و همه حرفه‌ها را سامان‌دهی و قابل‌دسترس می‌کند. ماهیت کاری کتابداری تخصصی و لذت‌بخش

که ضرورتی به پرداختن به همه آنها نیست. در اینجا به همین تعریف زیبا از نقش کتابدار از زبان استادی بسنده می‌کنم.

کتاب با تقریظی از دکتر ابراهیم افشار، که کتابدار و اطلاع‌رسانی حرفه‌ای است، آغاز می‌شود، در این تقریظ بر صلاحیت مؤلف اثر و ارزش محتوای مطالبی که ارائه شده است و ضرورت تجمیع آنها در یک کتاب تأکید شده است. پس از آن مؤلف در بخشی با عنوان «چرا این کتاب» به ضرورت پاسخ به پرسش‌هایی چون کتابداری و اطلاع‌رسانی چیست؟ جایگاه آن در کشور ما کجاست؟ راه‌های ارتقای آن چگونه است؟ پرداخته و مدعی ارائه توجیهات منطقی و فلسفی این پاسخ‌ها در کتاب است. برای ورود به بحث جذابیت‌ها و ارزش‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی با عنوان «درآمد» به مفاهیم و گستره کتاب، کتابخانه و کتابداری و سیر تحول این مفاهیم در طول تاریخ اشاراتی دارد و در نهایت تأثیر تحولات عصر جدید و روزگار فناوری‌های اطلاعات را بر این مفاهیم در ساختار و معنا (شکل و محتوا) بیان داشته و رویکرد اثر خود را به سه مقوله

- «کتاب یا منبع اطلاعاتی» به‌منزله ابزار کار؛
- «کتابخانه یا مرکز اطلاعاتی» به‌منزله محیط فعالیت؛
- «کتابداری و اطلاع‌رسانی» به‌منزله نوع فعالیت

معرفی کرده است.

به دلیل اینکه آگاهی کتابداران و دانشجویان کتابداری از مبانی فلسفی رشته بسیار مهم است و پی‌بردن به ادله وجودی و وجوبی حرفه و توجیه فعالیت‌های آن می‌تواند به روشن شدن اذهان کمک کند، مؤلف نخستین بخش را به بعد فلسفی اختصاص داده است تا ورودی به بحث‌های بعدی کتاب باشد. مؤلف تأکید دارد که فلسفه اصلی حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی خدمت به جامعه است و تمام فعالیت‌هایی را که با نام کتابداری و اطلاع‌رسانی صورت می‌گیرد، در مسیر همین خدمت به جامعه توجیه می‌کند. بهره‌گیری از نوشته‌های حرفه‌ای و منابع حوزه در توجیه دیدگاه فلسفی کتابداران چاشنی قابل هضم توجیهات مؤلف است.

پس از نگارش فلسفه کتابداری، پرداختن به «بعد تاریخی» حرفه با تأکید بر جایگاه کتاب و کتابخانه در پویه تاریخ و ارائه شواهد مبرهن و غیرقابل انکار ارزش و نقش کتاب و کتابخانه در تحولات تاریخی به‌ویژه ادب، علم و هنر جان‌مایه شناخت خوانندگان از ضرورت حضور مقوله‌ای می‌شود که به‌عنوان ابزار کار در فضای کتابخانه باید با آن سروکار داشته باشد.

«بعد اجتماعی و فرهنگی» عنوان پنجمین مبحث کتاب است. در این فصل آنچه بیشتر مورد توجه قرار گرفته جایگاه کتابخانه به‌عنوان یک نهاد اجتماعی است. نهادی که به دلیل تأثیرگذاری گسترده و ثابت‌شده خود در طول تاریخ و در بیشتر جوامع متمدن، منکران را چیزی جز رسوایی حاصل نمی‌شود. اوج نگاه مثبت مؤلف آنجایی است که به نقش کتاب و کتابخانه و کتابداری در توسعه دموکراسی به‌عنوان عالی‌ترین ابزار و فضای حیات اجتماعی پرداخته است. در جایی از این مبحث آمده است: «کتابخانه‌ها، همچنین با دردسترس قراردادن آزاد اطلاعات، موجب ارتقای آگاهی همگانی و در نتیجه رفاه نسبی جامعه می‌شوند که این امر از ویژگی‌های توسعه اجتماعی است ... نقش سازنده اجتماعی کتابخانه‌ها و کتابداران، به‌ویژه در زمینه توسعه دموکراسی و پیشرفت اقتصادی و فرهنگی، از نقاط قوت حرفه کتابداری است. در

همین راستا، خود کتابخانه‌ها نیز به‌عنوان «شاخص توسعه فرهنگی» مورد توجهند» (ص ۳۵). در پانویس همین مطلب آمده است که سازمان یونسکو، تعداد کتابخانه‌ها و برخی از شاخص‌های آنها مانند میزان و تنوع مجموعه، نیروی انسانی و غیره را به‌عنوان شاخص جهانی رشد و توسعه مورد توجه قرار می‌دهد (ص ۳۵). در همین بخش به رابطه تولیدکنندگان دانش و نویسندگان آثار ادبی در تعامل با کتابداران و کتابخانه‌ها به‌عنوان رابطه‌ای لذت‌بخش و مؤثر در افزایش آثار نو و در نهایت نقش تأثیرگذار و متقابل، مورد توجه قرار گرفته است. بدیهی است تولید و نشر آثار علمی و ادبی از افتخارات ملی ملت‌ها محسوب می‌شوند، بنابراین حضور و ایفای نقش در تولید این آثار هرچند کوچک جای بسی افتخار است و کتابداران بدون شک از این افتخار بهره‌مندند.

«بعد علمی و آموزشی» از جمله جنبه‌هایی است که مؤلف با ارائه ادله‌ای روشن بدان پرداخته است. کتابداران، آموزگاران بدون مرز - عقیدتی یا سیاسی - یادگیری و آموزش هستند. کتابدار حرفه‌ای به‌صورت مستمر در مسیر آموزش و یادگیری نقش ایفا می‌کند. دانشجوی این رشته پس از فراغت از تحصیل رسمی با فعالیت و اشتغال در هر نوع کتابخانه‌ای، به آموزش جامعه نیز کمک می‌کند. سرفصل‌های این مبحث، از جمله کتابداری در خدمت پژوهش و توسعه علم؛ کتابداری و اطلاع‌رسانی در خدمت جامعه‌شناسی علم و علم‌سنجی؛ و کتابداران در کسوت هیئت علمی و آموزشی، نشان‌دهنده تلاشی است که فتاحی برای آشنایی با جایگاه این حرفه و حرفه‌ای‌های آن در محیط‌های دانشگاهی صورت داده است.

مؤلف در «بعد تخصصی» به ارزش‌های تخصصی - حرفه‌ای، به دلیل آنکه فرد متخصص قابلیت‌های بالاتری دارد و بیشتر به جامعه می‌تواند خدمت کند و جامعه نیز منزلت والاتری برای وی قائل است، می‌پردازد. وی در این بخش می‌کوشد بر کارکردها و ارکان تخصصی حرفه و همچنین معرفی کتابداران و اطلاع‌رسانان به‌عنوان متخصصان اطلاعات و دانش به‌نحوی نظام‌مند و بر مبنای کارکردها بیشتر متمرکز شود. فتاحی در قالب شش رکن، فعالیت حرفه‌ای و تخصصی مبتنی بر اصول کاری در انواع کتابخانه‌ها را بر شمرده و به توجیه بعد تخصصی همت گمارده و در پایان همین بخش برای روشن شدن اذهان کتابداران و غیرکتابداران مثالی جامع و مانع ارائه می‌نماید.

مؤلف «بعد اقتصادی و انتفاعی» را با این دلیل که اگر حرفه‌ای فاقد ارزش اقتصادی باشد، دوام و بقایش مورد تهدید و تردید قرار می‌گیرد، به بحث در خصوص صنعت اطلاعات به‌منزله یک حوزه بزرگ اقتصادی و انتفاعی می‌پردازد. در توجیه این بحث کافی است اشاره کنیم به اینکه امروزه در جهان هزاره سوم، صنعت نشر یکی از ده صنعت اول جهان است. ضمن اینکه از جمله صنایع توسعه علمی، فرهنگی و اجتماعی محسوب می‌شود. شاید اشاره به برگزاری نمایشگاه‌های بزرگ و بین‌المللی کتاب در جهان و جایگاه موزین همچون آمازون و ده‌ها کارگزار بزرگ دیگر در بازار اینترنتی برای بیان نقش اقتصادی و انتفاعی کفایت کند.

در ادامه نگاه مؤلف به غیرانتفاعی و غیرتجاری بودن حرفه کتابداری و اینکه کتابداران خدمات خود را به مراجعه‌کنندگان و مخاطبان رایگان ارائه می‌کنند و باید اینگونه باشد، خود جای بسی

کنابداری و اطلاع‌رسانی نه فقط یک حرفه، بلکه یک علم و یک رشته دانشگاهی است. از این رو از آن به منزله یک حرفه / علم یاد می‌شود که معرفی و شناخت آن مستلزم تبیین وجوه تشکیل‌دهنده آن و توصیف حوزه‌ها و فعالیت‌هایی است که کنابداران و متخصصان اطلاع‌رسانی به آنها می‌پردازند

نسلی که تازه در آغاز راه است بتواند به‌مثابهٔ مرانامه تلقی گردد. وی با تأکید بر پویایی حرفهٔ خود و باوری که بر انعطاف‌پذیری آن دارد، سعی می‌کند به باورمندان باور و به رهروان راه امید ارزانی دارد.

نقد و نظر: کنابداران و اطلاع‌رسانان خادمان بلامنازع زگهواره تا گور کنابداری و اطلاع‌رسانی به‌مثابهٔ رشته‌ای علمی و دانشگاهی و حرفه‌ای متعارف، پیشینه‌ای به‌درازای یک قرن دارد. این رشته طی این دوران در کنار سایر رشته‌ها دگرگون شده و مراحل گوناگونی را پشت‌سر گذاشته است. با پیشرفت منابع و خدمات اطلاعاتی، عملکردهای حرفه‌ای این رشته نیز دگرگون شده است. به‌ویژه در هزارهٔ جدید و با ورود فناوری‌های پیشرفتهٔ اطلاعاتی و ارتباطی گاهی چپستی و آیندهٔ این رشته نیز پرسش‌برانگیز شده است (کشاورز، ۱۳۸۸، ص ۵۵).

کنابداری و اطلاع‌رسانی نه‌فقط یک حرفه، بلکه یک علم و یک رشتهٔ دانشگاهی است. از این رو از آن به‌منزلهٔ یک حرفه / علم یاد می‌شود که معرفی و شناخت آن مستلزم تبیین وجوه تشکیل‌دهندهٔ آن و توصیف حوزه‌ها و فعالیت‌هایی است که کنابداران و متخصصان اطلاع‌رسانی به آنها می‌پردازند (منصوریان، ۱۳۸۸، ص ۶۲). بسیاری از دانشجویانی که وارد رشتهٔ کنابداری و اطلاع‌رسانی می‌شوند با این سؤال و دغدغهٔ ذهنی روبه‌رو هستند که شاید تا مدت‌ها پاسخ آن را نیابند: ارزش‌ها و جذابیت‌های رشته چیست؟ (فتاحی، ۱۳۸۸، ص ۹)

صرف‌نظر از شرایط موجود، گاهی لازم است حرفه‌ای‌ها و اندیشمندان رشته‌های علمی و از جمله کنابداری و اطلاع‌رسانی لحظه‌ای درنگ کرده و کارکردها، اهداف و ابزارهای عملکردی مربوط به رشته را بازشناسی کنند و درحقیقت آنها را از زواید پیراسته سازند. اگرچه درگیری در فعالیت‌های حرفه‌ای و روزانه مجال چنین تأملی را برای همه و همیشه میسر نمی‌سازد، برای دریافتن بهتر جایگاه حرفه‌ای و علمی، بازاندیشی دربارهٔ فلسفه و ماهیت این رشته علمی ضرورتی اجتناب‌ناپذیر به‌نظر می‌آید. چنین آگاهی نه‌تنها موردنیاز افراد شاغل در کتابخانه‌هاست، بلکه مدرسان و دانشجویان این رشته نیز باید از آن بهره‌مند باشند. با داشتن چنین رویکرد تاریخی - انتقادی

افتخار حرفه‌ای است، ولی باید توجه داشت این نه‌تنها چیزی از ارزش کار نمی‌کاهد، بلکه به‌نوعی ارزش محسوب می‌شود. ارائهٔ خدمات رایگان در ارتقای جامعهٔ انسانی برای تولید ارزش‌های افزودهٔ مادی و معنوی از ویژگی‌های مثبت کنابداری و اطلاع‌رسانی است.

در فصل «بعد اخلاقی و روانی» دربارهٔ جایگاه و نقش اخلاق حرفه‌ای بحث شده است. اهمیت این موضوع تا آنجاست که از گذشته نه‌تنها منشورهای اخلاقی از سوی کنابداران و انجمن‌های کنابداری در سطح ملی و بین‌المللی تدوین می‌شده، بلکه آموزه‌های اخلاقی از دروس موردتوجه در گروه‌های دانشگاهی در دوران متأخر است. بحث بر سر این است که مبانی اخلاقی نه‌تنها باید موردتوجه حرفه‌هایی که به‌نحوی مستقیماً با آحاد انسانی سروکار دارند، قرار گیرد، بلکه باید در ترویج آنها در جامعه برای برخورداری از فرهنگی اخلاقی تلاش کنند. کتابخانه‌ها به‌مثابهٔ محیط‌ها و فضاهای فرهنگی و کنابداران به‌عنوان فعالان عرصهٔ تبلیغ اخلاق باید بسیار موردتوجه باشند و در افزایش و اصلاح باورهای اخلاقی خود بکوشند. رضایت شغلی کنابداران در ادامهٔ بحث اخلاق موردتوجه قرار گرفته و به‌عنوان نتیجه‌ای مؤثر در بالا و پایین‌بودن جایگاه حرفه و جذابیت‌های آن مطرح شده است. مؤلف در جمع‌بندی خود به این نتیجه رسیده است، افرادی که در حرفهٔ کنابداری و اطلاع‌رسانی فعالیت می‌کنند، به‌دلایل مختلف از جمله ماهیت فرهنگی، علمی و کاربردی این حرفه و نیز کار برای خدمت به جامعه از شغل خود راضی هستند و آن را ارزشمند می‌دانند (فتاحی، ۱۳۸۸، ص ۷۱).

مؤلف در بخش «نگاهی به ارزش‌های هریک از انواع کتابخانه‌ها» کوشیده دانشجویان رشتهٔ کنابداری و اطلاع‌رسانی را با نقش و شیوهٔ کارکردها و تأثیرات هرکدام از سه نوع کتابخانهٔ عمومی، دانشگاهی و آموزشگاهی آشنا کند. وی متذکر می‌شود که مهم نیست در کدام یک از انواع کتابخانه‌ها کار می‌کنیم، مهم این است که چگونه و با چه هدفی کار می‌کنیم.

نتیجه‌گیری و جمع‌بندی مباحث کتاب، بخش «سخن پایانی» را تشکیل می‌دهد. راهکاری با عنوان «راه کدام است و چه باید کرد؟» از زبان کسی که خود عمری را وقف این حرفه کرده است، شاید برای

ویژگی دارد. انتظار می‌رود ناشر در نشر اینگونه آثار سلیقه بیشتری به خرج دهد.

غلط‌های چاپی و ویراستاری نیز در متن ملاحظه می‌شود که با دقت بیشتری در چاپ‌های بعدی می‌تواند برطرف شود. (ناقد ضمن ارسال آنها برای ناشر لازم می‌داند به دو نمونه اشاره داشته باشد. در بحث بعد اخلاقی و روانی (ص ۶۷ - ۷۱) دو ارجاع متفاوت زینک (ZINK، ۲۰۰۴) و سیرپه (Siepe، ۱۹۹۹) ارائه شده است که باید دید از نظر مؤلف کدام صحیح است؟ در صفحه ۲۴ در ارجاع مطلبی درج شده (همان، ۱۳۳۹). استیپچیویچ (۲۰۰۹) که باز هم ناهماهنگی در ارجاع ملاحظه می‌شود. در بیشتر موارد در متن کتاب عنوان «کتاب و کتابخانه و کتابداری» پس از کتاب (ه) آمده و در برخی موارد، از جمله در صفحه ۷۹ سطر اول و صفحه ۳۷ در تیتیر جایگاه فرهنگی پس از کتاب (و) آمده است.

منابع مورد استفاده در تألیف می‌توانست روزآمدتر باشند و به‌ویژه در منابع خارجی باتوجه به توانایی مؤلف کاش برخی آثار (جان باد) به‌ویژه کتاب اخیر وی که آقای کشاور معرفی کرده است (کشاورز، ۱۳۸۸، ص ۵۵) مورد مطالعه و استفاده قرار می‌گرفت.

لازم می‌دانم پیشنهاد کنم باتوجه به ضرورت قرار گرفتن این کتاب در مجموعه خواندنی‌های درس مبانی کتابداری و اطلاع‌رسانی، در پایان هر بخش برای مطالعه بیشتر منابعی معرفی شود.

تأکید بیشتر بر همراهی نظر و عمل در حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی و همچنین برخورداری از دید هنری در این حرفه به‌ویژه در فضارایی و تجهیزات و از همه مهم‌تر ضرورت انطباق جنبه‌های نظری و عملی با تحولات شتابان فناوری و دانش در طول تاریخ و ارتباط تنگاتنگی که به‌ناگه با همه حوزه‌های علم دارد، جاذبه‌ها و ارزش‌هایی است که دانشجویان بیشتر باید آن را مدنظر قرار دهند. اثرگذاری‌های متقابل حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی و رهنمودهای کتابداران به برنامه‌نویسان نرم‌افزارها بسیار ملموس و قابل‌مدافعه است. حضور اینترنت یک اتفاق نبود، بلکه درخواستی جهانی برای دسترس‌پذیری معرفت و گسترش خردورزی و دست‌یابی به (صلح پایدار) بود (حافظیان رضوی، ۱۳۸۲، ص ۱۷۱). معتقدم مؤلف روی این مباحث بیشتر باید کار می‌کرد، البته این بدان معنا نیست که کتاب از آنها غافل بوده است.

تصور ناقد این است که فتاحی در نشر این اثر به هردلیلی شتاب داشته است و این شتاب از توسعه محتوای اثر کاسته است. شک ندارم که با بازخوردهایی که دریافت می‌کنند در ویرایش بعدی باید منتظر توسعه نکات بیشتری باشیم.

به اهتمام مؤلف در ارائه همین مقدار ارج نهاده و از اینکه در پرکردن چنین خلأ و کمبودی کوشیده‌اند، سیاست‌گذاریم. در پایان دوست دارم آنچه را که به‌عنوان فلسفه نظری استاد فتاحی در نشر این اثر در پشت جلد کتاب و ذیل تصویر ایشان آمده است را برای تأکید بیاوریم: «اگرچه ارزش‌ها و جذابیت‌ها، امری نسبی و تا حدودی زیاد به خود فرد بستگی دارد، اما طرح مباحث این‌چنینی و اندیشه‌های آرمان‌گرایانه سبب می‌شود تا بیشتر به چپستی و ارزش‌های حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی فکر کنیم، و روح و اندیشه‌ها صیقل بخورد، و تا حدودی نیز از فضای صرفاً تخصصی خارج شویم و به آرمان‌ها و ارزش‌هایی توجه کنیم که برای همه ما جذاب است.

«ارزش» و «حسن زیبای «ارزشمندی» حتی فقط طرح و اندیشه آن هم می‌تواند طراوت و انرژی سرشاری را نصیب جامعه تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی کند و بدین ترتیب چاره بسیاری از مشکلات و بی‌انگیزگی‌ها و سردرگمی‌های موجود باشد و...»

اکنون ۳۵ سال از زمانی که خبر قبولی خود را در رشته کتابداری دانشگاه تهران در روزنامه خواندم می‌گذرد، هنوز برای خیلی‌ها باید توضیح دهم رشته کتابداری چیست؟ و یک کتابدار چه می‌کند. آنچه بیش از همه رنجم می‌دهد، عدم آگاهی برخی از مدیران مراکز مطالعاتی و پژوهشی از نقش کتابداران تحصیل کرده و متخصص در کتابخانه‌هاست. معتقدم تا روزی که کتاب و کتابخوان در جامعه زیر سؤال باشند، کتابخانه و کتابداری و کتابدار نیز باید همچنان مجبور به دفاع از منزلت خود خواهند بود.

پی‌نوشت‌ها:

1. khafezian@gmail.com
- 2 Profession/Science

مآخذ:

۱. آذرنگ، عبدالحسین (۱۳۸۰). «نشریه کتاب چه ویژگی‌هایی باید داشته باشد؟». کتاب هفته، دوره جدید، جلد ۱، (۱۹ خرداد)، ص ۲۳.
۲. آقامیرزا، آذر (۱۳۸۸). جویای دانش، تهران: کتاب همشهری.
۳. افشار، ایرج (۱۳۸۸). «تازه‌ها و پاره‌های ایران‌شناسی»، بخارا، ش ۷۰ (فروردین و اردیبهشت)، ص ۷۷ - ۱۱۴.
۴. حافظیان رضوی، کاظم (۱۳۸۳). «پنجاه سال نشر کتاب در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی»، کتاب هفته، ش ۵۹۵، ص ۶-۷.
۵. حافظیان رضوی، کاظم (۱۳۸۳). «لطفاً شما رشته خود را تغییر دهید»، خبرنامه انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران، س سوم، ش دوم (فروردین و اردیبهشت)، ص ۴ - ۵.
۶. حافظیان رضوی، کاظم (۱۳۸۷). «نشر آثار کتابداری و اطلاع‌رسانی در کتابخانه ملی ایران تا سال ۱۳۸۷»، کتاب ماه کلیات، ویژه‌نامه هفتادمین سال تأسیس کتابخانه ملی ایران. س دوازدهم، شماره یکم (دی)، ص ۱۲۲ - ۱۴۳.
۷. حافظیان رضوی، کاظم (۱۳۸۲). «نگاهی به موضوع‌های اصلی همایش‌های سالانه ایفلا»، فصلنامه کتاب. دوره چهاردهم، ش دوم (تابستان)، ص ۱۶۹ - ۱۷۱.
۸. فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۸۸). ارزش‌ها و جذابیت‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی، تهران: کتابدار؛ انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران.
۹. کشاورز، حمید، (۱۳۸۸). «بازاندیشی: حال و آینده کتابداری»، کتاب ماه کلیات، س دوازدهم، ش هفتم (تیر)، ص ۵۵ - ۵۹.
۱۰. منصوریان، یزدان (۱۳۸۸). «صد جستار بنیادی در کتابداری و اطلاع‌رسانی»، کتاب ماه کلیات، س دوازدهم، ش ششم (خرداد)، ص ۶۲ - ۷۵.
11. Budd, John M. (2008). Self-Examination: The present and future of librarianship. Westport, conn: libraries unlimited (beta phi Mu monograph series).

فتاحی در نشر این اثر به هردلیلی شتاب داشته است و این شتاب از توسعه محتوای اثر کاسته

است